

Pentti Stranius: OLEMATTOMAN KOKENEET

Motto: "Menneisyyden muisteleminen ja säilyttäminen on ehkä välttämätön ehto, jotta ihmisen minuus pysyy kokonaisena. Jotta minuus ei kutistu, jotta se pysyy entisen kokoisena sitä pitää kastella muistoilla kuin ruukkukasveja, ja kasteleminen vaatii säännöllistä yhteyttä menneisyyden todistajiin eli ystäviin. He ovat meidän peilimme..." (Milan Kundera, Identiteetti)

Omistan tämän muistelmallisen tietokirjan niille

jotka lähtivät opiskelemaan ulkomaille,

avartamaan maailmankuvaa, hakemaan seikkailua

kokemaan nyt jo olematonta todellisuutta naapurimaahan

moni uskoen vapauteen, ihmisarvoiseen elämään- utopiaankin.

Puhuvat päät ovat tämän kirjan pääosassa.

Tämä on meidän äänemme,

oma tarinamme ilman selittelyjä ja turhia kommentteja.

OLEMATTOMAN KOKENEET

Esipuheeksi: Neuvostoliitossa ja Venäjällä opiskelleiden muistitietoa kunnioittaen

Eri lähteiden ja laskutavan mukaan Neuvostoliitossa opiskeli 1950-luvun lopulta aina vuoteen 1991 jopa 5000-6000 suomalaista. Usein oletetaan, että valtaosa heistä olisi käynyt ideologiaan, marxismi-leninismin teoriaan painottuvaa Moskovan puoluekoulua tai niin sanottua nuorisoliittolaisille tarkoitettua Komsomol-koulua. Se ei pidä paikkaansa. Vähintäänkin 90 % Neuvostoliiton oppilaitoksista valmistuneista ammattilaisista palasi Suomen työelämään aivan muista opinahjoista, erilaisilta lyhyiltä kielikursseilta, mutta monet myös jopa 5 - 6 vuoden jaksolta - tavallisista ammatillisista oppilaitoksista, monista arvostetuista korkeakouluista, instituuteista ja yliopistoista.

Tämä haastattelu- ja muistelmakirja kertoo näistä viimeksi mainituista, pitkän linjan opiskelijoista eri puolilla Neuvostoliittoa, pääosin neuvostoimperiumin viimeisinä vuosikymmeninä, 1970-80-luvuilla. Vuosien opiskelu ja elämisen arki sekä ystävyysuhteet vaikuttivat itänaapuriin matkaavien nuorten suomalaisten elämään ja maailmankatsomukseen monin tavoin: myönteisesti ja kielteisesti ja vähintäänkin maailmankuvaa avartavasti. Opiskeluelämän ja arjen monipuolisuus kuuluu ja heijastuu seuraavilla sivuilla kuten myös kokemus neuvostomaan kansainvälisessä opiskelijaympäristössä. Lähtö ja paluu Suomeen ovat oma tarinansa.

Eniten suomalaisia pitkän linjan "elinkautisia" (5-7 vuotta) opiskeli Moskovassa, Leningradissa (Pietarissa), Kiovassa ja Minskissä. Tähän tietoteokseen olen haastatellut heistä pariakymmentä. 1970-80-luvut olivat niitä aikoja, jolloin Neuvostoliittoon lähdettiin opiskelemaan suurin joukoin: jopa satoja suomalaisnuoria eri puolilta Suomea suuntasi itänaapuriin joka vuosi. Myös Neuvostoliiton hajoamisen (1991) jälkeisellä Venäjällä on opiskellut paljon suomalaisia.

Opiskeltavat oppiaineet ovat olleet hyvin monipuolisia: venäjän kieli ja kirjallisuus, lääketiede, insinööritieteet, matematiikka, biologia, historia ja muut humanistiset tieteet, kansainvälinen oikeus, taloustiede, taideaineet, teatteri ja elokuva. Haastatteluotteissa näkyy ja kuuluu polyfonia, moniäänisyys - erilaiset muistot ja mielipiteet menneestä. Venäjän kieltä, eri tekniikan aloja ja lääketiedettä Leningradissa/Pietarissa opiskelleet sadat nuoret

muodostavat määrällisesti suurimman ryhmän suomalaisopiskelijoista Neuvostoliitossa 1970-80-luvuilla.

Olemattoman kokeneet- teos ja muistitiedon keruuhanke 2023–2025

Opiskelijayhdistys Venäjällä ja entisessä Neuvostoliitossa opiskelleet (VeNeOy) on suunnitellut pitkään erilaisen muistitiedon keräämistä opiskeluvuosista. Asiaa on pohdittu VeNeOy:n järjestämässä Olemattoman kokeneet -seminaarissa lokakuussa 2021 Helsingissä ja syyskuun alussa 2022 ja 2023 Hartolan kokoontumisissa. Mukana on ollut monia eri alojen ammattilaisia, tutkijoita ja kulttuuri-ihmisiä. Hartolassa 2022 sovittiin hanketta vetävästä työryhmästä, joka edustaa hyvin eri tieteen- ja taiteenaloja – ja eri puolilla Suomeakin työskennelleitä suomalaisia ammattilaisia. Kaikki ovat opiskelleet ja suorittaneet useamman vuoden kestäneen loppututkinnon eri oppilaitoksissa jo Neuvostoliiton aikana. (Mia Heinimaa, Laura Rontu, Kirsti Vikki, Pentti Vikki, Pentti Stranius, Liisa Taskinen). Sovittiin myös yhteistyöstä Kansan Arkiston kanssa: päätettiin aloittaa parivuotinen hanke, jossa kerätään muistoja opiskelujasta ja kokemuksia arkielämästä ja asumisesta naapurimaassamme. Muistitiedon keruu on sujunut hyvin ja jatkuu yhä.

“Olemattoman kokeneet” on siis paitsi tämä kirja projekti, myös muistitiedon keruuhanke 2023-2025. Sen puitteissa kokemusasiantuntijat, vuosia Neuvostoliitossa, nyt jo tuossa kadonneessa, tietyssä mielessä olemattomaksi muuttuneessa todellisuudessa opiskelleet ja eläneet osallistujat kokoavat ja tuottavat katoamassa olevaa muistitietoa myöhemmän tutkimuksen käyttöön. Tavoitteena on sellainen arkistokokonaisuus, joka palvelee niin tieteellistä akateemista tutkimusta kuin muutakin, pääosin Venäjän historian Neuvostoliitovaiheen viimeisten vuosikymmenten selvitystyötä – vaikkapa itänaapurin arjen ja kulttuurin tuntemusta, myös journalismia ja monenlaisia muita tarpeita, kanssakäymistä ja kaupankäyntiä unohtamatta.

Tämä erillinen kirja projekti, Olemattoman kokeneet, on muistitietoon, haastatteluihin ja myös kirjoitettuun aineistoon perustuva tietokirja, jonka ideana on antaa laajempi kuva opiskelusta naapurimaassa 1970-80-luvuilla ja vähän 1990-luvullakin. Sen sisällöstä vastaa kirjoittaja-toimittaja, joka on kiitollinen haastatelluille muun muassa siitä, että he esiintyvät tekstissä omilla nimillään (ja ovat myös tarkistaneet kirjaan otetut suorat ja usein hyvin pitkät lainaukset).

Muistitietoa kerätään jatkossakin eri menetelmin. Jos kuulut joukkoon, voit osallistua hankkeeseen olemalla yhteydessä VeNeOy:n jäsenkuntaan, Kansan Arkistoon, Suomi-Venäjä-Seuraan ja tämän kirjan tekijään. Haluamme tavoittaa mahdollisimman ison osan entisiä itänaapurin opiskelijoita. Työryhmä organisoii muistelemista tiedottamalla, haastatteluun ja innostamalla Neuvostoliitossa / Venäjällä opiskelleita myös itse kirjoittamaan elämästään. Olemme laatineet työn helpottamiseksi kaikille halukkaille osallistujille yhtenäisen muistia virkistävän kaavakkeen, johon voi vastata omalla tavallaan ja tyylillään.

Olemattoman kokeneet 2024: osallistujat ja sisältö

Kirjahankkeessa on mukana 20 henkilöä, 11 naista ja 9 miestä. He esiintyvät kaikki omilla nimillään ja ovat Suomen kansalaisia ja Suomessa tällä hetkellä (2024) asuvia. Heistä 14 on syntynyt 1950-luvulla, kaksi 1940-luvulla ja neljä 1960-lvulla. Opiskeluvuodet Neuvostoliiton eri kaupungeissa ajoittuvat miltei kaikilla 1970-1980-luvuille, paria poikkeusta lukuunottamatta.

Olemattoman kokeneet -teoksen haastateltavia on etsitty eri menetelmin, usein myös “lumipalloepektillä”. Hankkeesta on tiedotettu monissa yhteyksissä esimerkiksi VeNeOy:n sivuilla, eri listoilla (Suomi-Venäjä-Seura, Aleksanteri-instituutti) ja myös suusta suuhun -menetelmällä. Olen välittänyt tietoa ja etsinyt kohdehenkilöitä myös omia kanaviani pitkin. Kysyessäni (henkilökohtaisesti ja usein toistuvastikin) haastateltavia, halukkaiden ja kieltäytyjien suhde on ollut suunnilleen 60-40 %. Olen välttänyt tietoisesti julkisuuden henkilöitä, lyhyempiä aikoja opiskelleita – sekä omia, aikaisemmin

Leningradin vuosina tuntemiani opiskelijakollegoita (joita on mukana kuitenkin neljä).

Osallistujat ovat kotoisin eri puolilta Suomea, pohjoisesta etelään, lännestä itään, ja edustavat hyvin erilaisia ammatteja. Haastattelujen runko ja peruskysymykset, opiskelukaupungit ja -alat Neuvostoliitossa / Venäjällä sekä osallistujien nykyinen asuinpaikka Suomessa selviävät kootusti teoksen viimeisten sivujen liitteistä. Mukana on pääosin 5-6 vuotta kestäneen perustutkinnon suorittaneiden lisäksi kaksi jatko-opiskelijaa ja yksi opintonsa loppuvaiheessa keskeyttänyt. Haastatteluista puolet on nauhoitettu (ja purettu teksteiksi), puolet mukana olleista ovat vastanneet kysymyksiin kirjoittamalla. Laajat ja erityyyliset haastattelusitaatit eivät siis ole täysin yhteismitallisesti verrattavissa, vaan kielenkäyttö voi tyyllillisesti vaihdella paljonkin murteesta analyttisempaan, mutta se elävöittää sisältöä. On syytä korostaa, että Olemattoman kokeneet ei ole tutkimus, vaan helppolukuinen tietokirja.

Kaikki haastateltavat ovat tarkistaneet kirjaan tulevat otteet ja antaneet suostumuksensa julkaisuun ja haastatteluaineistojen luovuttamiseen Kansan Arkistoon. Olemattoman kokeneet jakautuu laajojen henkilöhaastattelujen sisällön suhteen neljään pääteemaan (prologin, muisteleminen liittyvien loppusanojen ja epilogin ohella): Miksi suomalaisnuori lähti opiskelemaan Neuvostoliittoon ? / Opiskelu Neuvostoliitossa / Asuminen ja arki Neuvostoliitossa / Paluu tulevaisuuteen - Neuvostoliitosta Suomeen

Pentti Stranius, Joensuussa kesällä 2024